

ეკატერინე ბაბუნაშვილი

საქართველოს ეკონომიკის განვითარების პროსპექტი

ინვესტიციები და მრავალეროვნული კომპანიები

პირდაპირი საზღვარგარეთული ინვესტიციების პრობლემა ყველაზე საჭირობოროტია იმ საკითხთა შორის, რომლებსაც მსოფლიო ეკონომიკის თეორია განიხილავს. განვითარებული სახელმწიფოები (იაპონია, კანადა, დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები) ცდილობენ, რომ არ დაკარგონ კონტროლი ეროვნულ ეკონომიკურ რესურსებზე და შეზღუდონ თავიანთ ტერიტორიაზე საზღვარგარეთული ინვესტიციები.

განვითარებადი ქვეყნების პოზიცია ორმხრივია:

1) ისინი შეშფოთებულნი არიან ეროვნულ ეკონომიკაში უცხოელების მიერ როგორც სახსრების დაბანდებით, ისე ინვესტიციების შემცირებით. ერთის მხრივ არსებობს ექსპანსიის საშიშროება.

2) არსებობს შიში, რომ საზღვარგარეთული კაპიტალი ნაკლებად ხელმისაწვდომი იქნება, გაძნელებდა მათ ტექნოლოგიებში შეღწევა. მთავრობები კრძალავენ ან ზღუდავენ პირდაპირ ინვესტირებას ზოგიერთ დარგში, სადაც საზღვარგარეთული ფირმების მუშაობა ან დაუშვებელია ან კიდევ ზედმეტი საზღვარგარეთული ზეგავლენაა.

მსოფლიო ეკონომიკაში ინვესტირებასთან დაკავშირებით იკვეთება სხვადასხვა მიდგომა. უმრავლეს სახელმწიფოთა მთავრობები იყენებენ ისეთ მოთხოვნებს, როგორიცაა ადგილობრივი ინვესტიციების მონაწილეობა კაპიტალში, ადგილობრივი კადრების მომზადება, სამეცნიერო საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შესრულება, ექსპორტის გაფართოება და ა. შ.

მეორეს მხრივ, ზოგიერთი მთავრობა აქტიურად „ეთამაშება“ მრავალეროვნულ ფირმებს, მათი რიცხვი და გავლენა მეტნაკლებად იზრდება.

როგორც ცნობილია, პირდაპირი ინვესტიციები მოიცავს ინვესტირების ყველა სახეს, ეს იქნება ახალი აქციების შექმნა თუ უბრალოდ დაკრედიტება, იმის გათვალისწინებით, რომ ინვესტორ ფირმას საზღვარგარეთული ფირმის აქციების 10% მეტი უნდა ჰქონდეს.

განსხვავებები პირდაპირ და არაპირდაპირ ინვესტიციებს შორის ძირითადად კონტროლის ფორმებს შორის სხვაობას გულისხმობს. ამასთან, პირდაპირი ინვესტირე-

ბა მხოლოდ კაპიტალის მოძრაობა არ არის, რადგან ინვესტორი აკონტროლებს საზღვარგარეთული ფილიალის საქმიანობას. კონტროლს დაქვემდებარებული ფილიალი ხშირად პირდაპირ ღებულობს სავაჭრო საიდუმლოებების, მართველობითი ჩვევების, ტექნოლოგიების გაცნობის უფლებას, აგრეთვე სათაო კომპანიის სავაჭრო მარკის გამოყენების უფლებას იმ მითითებებთან ერთად, თუ რომელ ბაზრებში უნდა შევიდეს და რომელი დაუტოვოს კონკურენტებს.

პირდაპირი ინვესტირება ბევრად უფრო რთულია, ვიდრე პორტფელური. კონტროლს დაქვემდებარებული ფილიალი ხშირად პირდაპირ ღებულობს სავაჭრო საიდუმლოებების, მართველობითი ჩვევების, სათაო კომპანიის სავაჭრო მარკის გამოყენების უფლებას იმასთან ერთად, თუ რომელ ბაზრებში რომელი დაუტოვოს კონკურენტებს. კონკურირებად ფირმებზე მოქმედი ფაქტორების ერთობლიობა სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვაგვარია. ინვესტორი, რომელსაც სურვილი აქვს რისკი დაიყვანოს მინიმუმამდე, ცდილობს მოახდინოს საკუთარი აქტივების მაქსიმალური მობილიზება.

თანაბარ პირობებში ადგილობრივ კომპანიებს უპირატესობები აქვს საზღვარგარეთულ ინვესტირებთან შედარებით. იმისათვის, რომ აჯობო ადგილობრივ, ტრადიციულად უპირატესობის მქონე ფირმას, საზღვარგარეთულ ინვესტორს უნდა გააჩნდეს ის აბსოლუტური უპირატესობა, რაც კონკურენტისთვის მიუწვდომელია. ეს არის ერთის მხრივ ტექნოლოგიისა და პატენტის ფლობა, და მეორეს მხრივ ძალზე მსხვილი კაპიტალის წყაროების ხელმისაწვდომობა.

პირდაპირი საზღვარგარეთული ინვესტიციების ზრდა გარკვეული რეაქციაა ეკონომიკურ ცხოვრებაში გადასახადების მნიშვნელობის გადიდებაზე. რაც უფრო მაღლა იწევს საგადასახადო განაკვეთები, მით უფრო ძლიერია გადასახადებისათვის გვერდის ავლის ღეგაღური, თუ არაღეგაღური გზების ძიების სტიმულირება. ყველაზე მისაღებია ინვესტიციების მიმდებარე ისეთი ქვეყნის მოძებნა, სადაც გადასახადების განაკვეთები ყველაზე დაბალია. ამ პრობლემათა გადაჭრა ორი ხერხით შეიძლება:

1) მრავალეროვნული კომპანიები შეიძლება თავიანთ ფილიალებს განაგებდნენ დაბალი გადასახადების მქონე ქვეყნებში. მსოფლიო ეკონომიკის თვალსაზრისით ეს მიდგომა დამოკე-

დებულია იმაზე, რა მიზნით იყენებენ საგადასახადო შემოსულობებს და დაეცემა თუ არა ინვესტორი ფირმის მწარმოებლურობა დაბალი გადასახადების მქონე ქვეყანაში წარმოების გადატანით.

2) ტრანსფერული ფასებისა და სხვა ინსტრუმენტების გამოყენებით მრავალეროვნულ კომპანიებს შეუძლიათ განაცხადი გააკეთონ დაბალგადასახადიან ქვეყნებში, თუმცა შეიძლება მოგება მაღალგადასახადიან ქვეყნებშიც იყოს მიღებული.

სახელმწიფოები ზოგჯერ ცდილობენ საგადასახადო წესების შეცვლით საპასუხო ზომები მიიღონ მრავალეროვნული კომპანიების წინააღმდეგ. თანამედროვე მსოფლიოში გამოიკვეთა ტენდენცია, რომ საჭიროა პირდაპირი ინვესტიციების გადინების შეზღუდვა.

მრავალეროვნული კომპანიები ისწრაფვიან მიიღონ ისეთი მთავრობის არჩევის შესაძლებლობა, რომელსაც ისინი გადასახადებს გადაუხდინენ, ხოლო მეორეს მხრივ, ზოგიერთი მთავრობა ცდილობს თავისი საგადასახადო შემოსავლების მაქსიმიზაციას. რა თქმა უნდა პა-

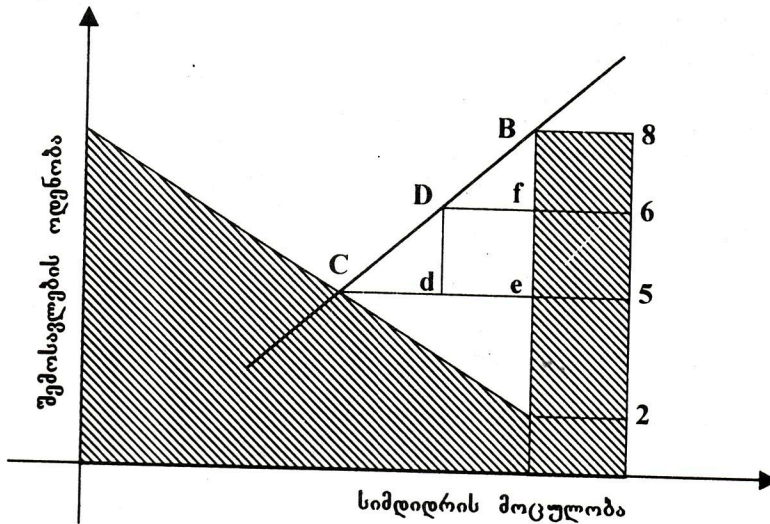
სუხი შეუძლებელია კეთილდღეობის სტატისტიკური ანალიზის გარეშე. რომელთა საფუძველზეც შეიძლება გარკვეული დასკვნების გაკეთება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც მსოფლიო ეკონომიკა სტაბილური და ადვილად პროგნოზირებადია და მსესხებლები პატივს სცემენ თავიანთ ვალდებულებებს, საერთაშორისო კრედიტის ზემოქმედება კეთილდღეობაზე იმ ზემოქმედების იდენტური იქნება, რომელსაც იმავე კეთილდღეობაზე ახდენს საერთაშორისო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია ან შრომითი მიგრაცია.

ნახაზზე პორიზონტალურ დერძე აღნიშნულია მსოფლიო სიმდიდრის მოცულობა, ხოლო ვერტიკალურზე შემოსავლების ოდენობა.

კაპიტალის ზღვრული მწარმოებლურობის მრუდებით შემოფარგლული არეები დაშტრიხულია. ნახაზიდან შეიძლება გამოვიტანოთ დასკვნა, რომ მთლიანად მიმღები ქვეყანა ინვესტიციების მოდინებით მოიგებს (d+e+f), იმიტომ რომ თვითონ ინვესტორების მოგება მეტია, ვიდრე საბაზო ქვეყნის მუშებისა და სახვა კატეგორიის პირების დანაკარგები.

ნახ. საერთაშორისო კრედიტის გავლენა წარმოებასა და ქვეყნის ფინანსურ სიმდიდრეზე

მიმღებ ქვეყანაში პირდაპირი ინვესტიციების შეზღუდვის ან წახალისების გადაწყვეტისას საჭიროა დეტალური ანალიზი. მსხვილი მრავალეროვნული კომპანიების მოზიდვის პოლიტიკური საფრთხე სტატისტიკურ სარგებელზე დიდია.

პირდაპირი ინვესტიციების განვითარების კი-

დეკ ერთი მასტიმულირებელია გადასახადების თავის არიდებისაკენ მისწრაფება. ფირმების მიერ მსოფლიოში ისეთი ადგილის ძიება, სადაც ხარჯები ნაკლები იქნება, იგულისხმება უფრო დაბალგადასახადიანი ქვეყნების შერჩევა. გარდა ამისა, ისინი იყენებენ „ტრანსფერული ფასების“ მექანიზმს, რათა თავიანთი მოგება და-

¹ ყორღანაშვილი ლ., საერთაშორისო საგაჭრო ეკონომიკური ურთიერთობები. თბილისი 1997. გვ. 367.

ბალგადასახადიან ქვეყანაში მიიღონ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნებისმიერი ქვეყნის ინტერესი ქვეყანაში ინვესტიციების მოსაზიდად და ეკონომიკური ზრდის ასამაღლებლად, მისასაღებელია. უფრო გონივრულია, თუ ადგილობრივი ინვესტიციების განვითარებასა და რეალიზაციას შეეწყობა ხელი, შედარებით დაბალი მოგების მიღების მიუხედავად, რათა თავიდან ავიცილოთ უცხოური ფირმების ექსპანსია, ეს უკანასკნელი ხშირად იწვევს ყოველივე ეროვნულის და ტრადიციული დარგების გადაშენებას, რომლებიც სხვა პირობებში შეიძლება აბსოლუტური თუ ფარდობითი უპირატესობების მიხედვით სოლიდური მოგების მიღების წყაროდ იქცნენ.

გარკვეულ პირობებში სახელმწიფო ხარჯების ზრდა არის ეკონომიკური კრიზისის დაძლევის ხელშემწყობი ფაქტორი. სტატისტიკური მონაცემებით საქართველოში შეიმჩნევა ეკონომიკური ზრდის ტენდენცია (სხვადასხვა მონაცემებით 12%), რომელთა ძირითადი წილი ინვესტიციებზე მოდის. მიუხედავად ამისა, სიღარიბე უზარმაზარ მასშტაბებს აღწევს და კვლავ უპირველეს პრობლემად რჩება.

დღევანდელი რეფორმატორების მიზანია უკანონო გზებით გამდიდრებული საქმოსნები გადააქციონ ცივილიზებულ ბიზნესმენებად, ხოლო მოტყუებული უმრავლესობა-გადასახადების კანონმორჩილ გადამხდელებად, რათა ეკონომიკამ მიიღოს თანამედროვე ფორმები.

საერთოდ, რჩება შთაბეჭდილება, თითქოს ქართველი რეფორმატორები ხელმძღვანელობენ რაღაც ცრურწმენებით და არა გააზრებული ცოდნით. ასევე, საზოგადოებაში ჩამოყალიბდა გარკვეული სტერეოტიპები, რომლებიც ხელს გვიშლიან რეფორმების განხორციელებაში. კერ-

ძოდ: ითვლება, რომ ინფლაცია, სახელმწიფო დეფიციტი, საგარეო ვალი, სახელმწიფო სუბსიდიები არის რაღაც ძალიან ცუდი, რასაც უნდა ვებრძოლოთ. ასევე ცუდია სახელმწიფოს ეკონომიკაში ჩარევა. ხოლო ბაზარი და კონკურენცია, უცხოური ინვესტიციები, პრივატიზაცია კარგია და ა.შ. ყველა ეს მოვლენა არც ცუდია და არც კარგი. ყველაფერი დამოკიდებულია მასშტაბებზე, კონკრეტულ სიტუაციაზე, მათ როლზე დასახული მიზნების მისაღწევად.

ამგვარად, საბაზისო ქვეყნისათვის გამოიკვეთება სამი რაოდენობრივი შედეგი:

ა) პირდაპირი საზღვარგარეთული ინვესტირების უშუალო საბაზრო შედეგები ამ ტიპის ქვეყნისთვის ხელსაყრელია, თუ ინვესტორი განიხილება როგორც ამ ქვეყნის კუთვნილება.

ბ) შედეგები საპირისპირო იქნება, თუ ინვესტორების აზრი საბაზისო ქვეყანაში მხედველობაში არ მიიღება.

გ) არსებობს ქვეყნიდან ინვესტიციების თავისუფალი გადინების პოლიტიკური და ეკონომიკური ხარვეზები, რაც საგარეო ინვესტირების შეზღუდვას მოითხოვს, თუმცა ამ შეზღუდვის ზომას კი გაურკვეველია.²

მიმღებ ქვეყნებს ბევრად ნაკლები მიზეზი აქვთ პირდაპირი ინვესტიციების მოდინების შეზღუდვისა. ტექნოლოგიური და საკადრო უპირატესობების შესაძლებლობა იწვევს პირდაპირი საზღვარგარეთული ინვესტიციების მოდინების საზღვარგარეთისაკენ მისწრაფებას და მკაცრი გადასახადების დაწესებისაგან თავის შეკავებას. ამასთან, მრავალეროვნულ კომპანიებთან ურთიერთკავშირი ფირმებისათვის პოლიტიკური კონფლიქტების შენარჩუნების საშიშროებასაც მოასწავებს.

ლიტერატურა და წყაროები:

1. კაკულია რ., ფინანსური ეკონომიკა: თბ. 2007.
2. კაკულია რ., ბახტაძე ლ., საერთაშორისო სავალუტო, საფინანსო და საკრედიტო ურთიერთობები, თბ. 1999.
3. ციგროშვილი თ., საზღვარგარეთის სახელმწიფოთა ფინანსები, ფულის მიმოქცევა და კრედიტი. თბ. 1999.
4. Котлер Ф., Маркетинг, менеджмент. М., С-ПБ.-2005.

² პიტერ ჰ. ლინდერტი - საერთაშორისო ეკონომიკა. თბილისი. 2001 წ. 399 გვ.